

Sumari

Instruments per a la recuperació de la memòria col·lectiva.....	11
Introducció	15
Instituto Nacional de Colonización	19
L'INC i la política de repartiment de les terres.....	25
La Casa Gran	29
L'aciençat valencià	33
Suquets, preludi de Sucs	39
Dels caramels de Don Pepe a l'equip de futbol femení.....	45
La modernització dels recs i el canvi de cultius	49
La Ginesta.....	55
La primera alcaldessa de la democràcia a Sucs.....	65
Lo Vilot, conjunt arqueològic i parc natural i de lleure.....	69
A tall de resum	73
La música com a memòria viva.....	79
Agraïments.....	83
Epíleg.....	85
Bibliografia consultada	89

Instrumentes per a la recuperació de la memòria col·lectiva

La curiositat i el compromís són, moltes vegades, una eina de recerca fonamental per a la recuperació de la memòria de la comunitat. La Història, així, en majúscules, és l'instrument que ens permet apropar-nos, de vegades amb moltes dificultats, a la veritat, als fets i les causes que els han motivat. Els historiadors tenen l'obligació d'actuar com a científics, assegurar-se de la fiabilitat de les fonts, contrastar-les, assegurar-se que no han estat falsejades i que aquell material sobre el qual treballen i arriben a conclusions té totes les garanties de veracitat i credibilitat. Quan algú, des de la recerca històrica, ens afirma tota una sèrie de fets ho fa —si actua amb honestedat i criteri acadèmic— després d'haver comprovat, consultades totes les fonts (fins i tot aquelles que defensen tesis contràries a l'autor) i, finalment, presentat els fets amb tota la seva cruesa i fidelitat.

Així, gràcies als historiadors, podem conèixer les causes socials, econòmiques i polítiques que van motivar els moviments migratoris del primer quart del segle xx a Espanya; el paper de l'Església com a gran propietària de terres en el desenvolupament

de les comarques lleidatanes; la pervivència de formes de dominació feudal sobre parcers amb contractes emfitèutics; la creació d'entitats aparentment laiques vinculades a l'Església per evitar els efectes de les diverses amortitzacions de la segona meitat del segle XIX, i, en general, la resistència dels sectors més conservadors de la societat espanyola que va finalitzar amb la rebel·lió militar del 1936 contra el legítim govern republicà, que pretenia precisament corregir algunes d'aquestes injustícies seculares del sector agrari a Espanya.

Aquest llibre que teniu a les mans no és, ni ho pretén, un llibre d'història. No té la intenció d'arribar a conclusions científiques ni de discernir sobre els moviments de fons de la transformació agrària a la Lleida de postguerra. És una font d'informació de primera mà. Un element clau perquè els futurs historiadors trobin testimonis dels protagonistes directes d'aquella transformació. Sense prejudicis, sense apriorismes, sense valoracions subjectives de l'autora, que fa de receptora de les històries que li arriben a les mans i les transmet als lectors amb la voluntat que cadascú jutgi, valori i conclogui el que estimi més convenient. Marina Pifarré, que a més de la seva professió ha dedicat la seva vida a defensar els valors d'aquest món en declivi que és l'Horta, el sector periurbà de Lleida, esdevé de nou un factor clau en la recuperació de la memòria col·lectiva. Ja ho va fer amb les dones, personatges centrals de la supervivència econòmica i familiar de les petites explotacions agràries de l'horta lleidatana. Ara ho torna a fer explicant el procés de formació dels nuclis de Sucs i Suquets, l'origen de les famílies que van colonitzar les antigues terres de l'Església i que han garantit la supervivència de tota una comunitat fins als nostres dies.

En aquest llibre trobareu vida, intensitat, també petites tragèdies familiars, perquè els temps de formació de la colònia de Sucs no van ser fàcils i la gent que va arribar de tot arreu per formar una comunitat encara a les beceroles les va passar marges. Aquí teniu els seus testimonis, un retrat fet a partir de les paraules dels protagonistes directes, sense filtres, sense embuts ni manipulacions interessades. Les conclusions corresponen als lectors i als historiadors, que hi trobaran una bona eina perquè, juntament amb altres fonts d'informació, es pugui tenir un retrat el més acurat i verídic possible de com va ser la vida dels pobles de colonització de Lleida al final de la guerra.

Sense llibres com aquest la feina dels historiadors seria una mica més difícil.

JUAN CAL SÁNCHEZ

Periodista i escriptor

Introducció

Sucs és una localitat ubicada a la comarca del Segrià que des dels inicis ha viscut una notable transformació del seu entorn i de la seva població arran de fer possibles els regadius en els nous conreus. Fem abans, però, història.

L'any 1939, un cop acabada la Guerra Civil, es va crear l'Institut Nacional de Colonización (INC) amb l'objectiu de desenvolupar nous pobles als nuclis rurals i fer assentaments d'agricultors en tots els punts d'Espanya per conrear les terres i crear un entorn productiu agrari, però sense oblidar la reforma agrària de la Segona República, per tant, el camí per fer productives aquestes terres ja estava obert.

Els principals eixos d'aquest programa d'acció de l'INC eren la transformació econòmica, l'adquisició de terres per cedir-les als agricultors a uns costos baixos i la prestació d'ajuts per millorar les explotacions. Entre Sucs, Suquets, Vallmanya, Gimènells i Montagut, a la comarca del Segrià, hi havia, a la nova zona de regadiu del canal d'Aragó i Catalunya (ZRCAC), una extensió de 16.558 hectàrees integrada per cinc grans finques on es volia

vant, però els que s'hi van quedar, gràcies a la bona convivència i als petits moments de lleure, van poder superar els inconvenients fins que s'hi van instal·lar els serveis imprescindibles per poder viure en bones condicions. Cal recordar que la qüestió migratòria ha estat un tema recurrent i normalitzat en la nostra història de país. I el Segrià n'és un bon exemple.

Així, amb el canal de Pinyana van néixer pobles com Almenar i Alpicat, i grups de colonització en confrontació amb els propietaris hisendats, majoritàriament l'Església.

A Catalunya, per la seva proximitat, va comportar que s'hi desplaçés molta gent d'Aragó i València, a més de la comarca de la Terra Alta, a la recerca d'oportunitats de progrés, la qual cosa fa pensar en la integració del migrant d'altres països, com si nosaltres no haguéssim fet el mateix al llarg de la història. L'ésser humà té tendència a buscar qualitat de vida per a ell i la seva família, i, per tant, fa tot el que calgui per assolir el seu objectiu, fins i tot posar en perill la pròpia vida.

Plaça del poble de Sucs.
*Commemoración del XXV aniversario de la fundación del Instituto Nacional
de Colonización. Ministeri d'Agricultura, 1964.*

Instituto Nacional de Colonización

Abans de la colonització dels nuclis rurals, els canonges eren gairebé els propietaris de tot el terreny, en part cultivat d'arròs. A Sucs, el canonge (Agrícola de Sucs, SA) contractava personal valencià perquè tenien experiència en el conreu d'aquest tipus de planta, però un cop acabada la Guerra Civil Espanyola, i amb la posterior creació de l'Instituto Nacional de Colonización (INC) l'any 1939 que depenia del Ministeri d'Agricultura, arran de la necessitat d'una reforma social i econòmica de la terra va començar a adquirir terrenys, entre aquests, les terres del canonge de Sucs, amb l'objectiu de reunificar-les i millorar la xarxa de regadiu existent.

La gent també es referia a l'Instituto Nacional de Colonización com el Grup de Colonització, o simplement Colonització.

La finalitat d'aquest organisme era, doncs, buscar famílies per treballar la terra en arrendament de parceria, tutelades durant cinc anys. Els nous pobladors pagaven un cànon per les terres que treballaven, entre quinze i vint-i-cinc anys, fins que finalment, i al cap

de quaranta anys, aconseguien la titularitat de l'habitatge i del terreny.

Aquesta reforma agrària estava pensada per atorgar habitatges als nous pobladors: cases de planta baixa amb servei d'aigua i llum.

Sucs, Gimenells, el Pla de la Font i Vencilló eren poblacions bàsicament agrícoles i ramaderes, amb explotacions ubicades a una distància aproximada de dos kilòmetres del centre habitat i amb el carro de tracció animal i la bicicleta com a transport habitual dels colons.

Els pobladors, provinents de gairebé tota la península, anaven principalment a Sucs. Ramon Sisó Morrerres ho va fer des de Soses, amb els pares i dues germanes, i el motiu d'aquest desplaçament va ser que tenien el front de guerra molt a prop d'on vivien i, seguint el consell d'una tieta que vivia a Gimenells, s'hi van traslladar tots plegats per treballar per al canonge de Sucs, propietari dels camps de cultiu de blat i panís per produir farina i elaborar el pa. El Ramon explica:

El pare feia garberes, i de cada cinc, una era per al canonge. Aquesta era la nostra forma de pagar per l'explotació de la terra. També teníem animals i mules per treballar i portàvem el blat per a la farina a Almacelles, i aquesta farina anava a la pastisseria, i la canviàvem per pa. Per cada 100 quilos de farina obteníem uns 130 quilos de pa, aproximadament.

Al voltant del 1946, l'Institut Nacional de Colonización, que ja regentava els terrenys, els va proposar treballar 12 hectàrees de cultiu, i la família no ho va rebutjar:

Tot i que a la casa la feina no s'acabava mai, les condicions eren favorables. La quota anual era un cànon de 3.000 pessetes (18 €), i es feia a l'octubre a l'administrador enginyer de l'INC. I aquest era el camí per adquirir la propietat un cop s'acabés l'arrendament. La propietat de les terres estava valorada en unes 33.000 pessetes (198 €) i l'habitatge, en 40.000 (240 €).

Com a curiositat, rebien una bonificació de 3.000 pessetes de l'arrendador si hi havia una bona adequació de les finques i es conservaven els habitatges. Aquesta revisió es feia cada tres anys.

El lliurament dels primers habitatges es va fer el 1949. Abans, però, els habitants van viure precàriament, sense els serveis mínims d'aigua i llum. Més tard, quan l'INC va instal·lar la xarxa de distribució d'aigua, es va deixar l'escomesa a peu de carrer.

Colonització va realitzar les xarxes generals, i després cadascú es va haver d'espavilar per instal·lar-les a casa. No hi van posar cap aixeta, ni tan sols un lavabo, llevat de l'escola, la casa del mestre, la del metge i la del capellà, que van disposar de sanitaris i corrent elèctric des de l'inici.

Als tretze anys, arran de la mort del seu pare, el Ramon va haver de deixar els estudis per incorporar-se a les feines del camp. Era el 1947 i la seva mare es va fer càrrec de tot.

Ella era una dona valenta i forta que ens va inculcar la disciplina i l'amor per la terra, uns valors que encara em perduren amb vuitanta-nou anys [...]. No va ser fins al cap de molt de temps que vam passar a ser-ne propietaris, i com a gest de noblesa la mare va renunciar a la propietat en favor meu. Als disset anys vaig conèixer la Pepita, la meva dona, que

era d'Urgellet. Ella tenia catorze anys i, com moltes altres parelles, va ser a la festa major, i des d'aleshores hem estat junts i hem format una gran família: hem tingut set fills i ara, quan ens reunim, entre pares, fills i nets, som trenta-sis a taula [...]. Qui recordem amb molta tristesa és la Meritxell, la filla que, després d'una llarga malaltia, ens va deixar amb disset anys.

Entre el 1975 i el 1979, el Ramon va ser alcalde de Sucs, i va ser durant aquells anys que es van construir les piscines municipals, que encara estan en funcionament, i es va crear un taller de confecció amb les dones cosidores, la Cooperativa Tèxtil, que va arribar a tenir vint-i-cinc treballadores, amb la maquinària necessària per confeccionar la roba que arribava de tota la comarca, fins que a poc a poc les generacions més joves van anar marxant gradualment a treballar a la ciutat, on els salaris i les oportunitats laborals eren més bones. Però van ser moltes les persones que van continuar engrandint el poble amb el seu treball i dedicació, i l'exemple el tenim amb els fills del Ramon, que van continuar al capdavant de les explotacions agràries i ramaderes que actualment compten amb 52 hectàrees en propietat i 70 en arrendament.

Com reconeix el Ramon, bona part del progrés ha estat gràcies a l'esforç de dones com la Pepita, que no va poder assumir el cost de l'afiliació a la Seguretat Social per la precarietat del sector agrari, i fins i tot ell rep una pensió mínima que no reflecteix el fet que la pagesia ha estat cabdal en el desenvolupament de l'economia del país. Quin gran error de la nostra societat no reconèixer l'esforç i l'aportació del patrimoni d'aquestes dones que han entregat tota la seva vida laboral al servei de la família, i ara que els tocaria la recompensa són ignorades i invisibilitzades.

Habitatge pilot de Sucs.
*Commemoración del XXV aniversario de la fundación del Instituto Nacional
de Colonización. Ministeri d'Agricultura, 1964.*

portar a terme la colonització agrària, la qual, però, exigia construir els habitatges necessaris perquè s'hi assentessin les famílies que s'hi traslladaven des de diferents punts del territori espanyol agrupades per crear nous pobles.

Es va actuar sobre el terreny anivellant, desmuntant i fent marges, turonets, canals, séquies i camins... per dibuixar un nou mosaic a Sucs; es van sembrar els camps amb noves plantacions que van acabar canviant el paisatge amb noves textures i colors; s'hi van fer equipaments per crear un nou espai comú, com ara una nova església, un consultori mèdic, les escoles i un centre cooperatiu; es van desenvolupar les petites explotacions agrícoles i ramaderes; es van articular un seguit de comerços per abastir les necessitats dels seus habitants i donar forma al poble, i es van escollir les persones que es farien càrrec d'aquesta convivència amb el nomenament dels primers alcaldes i alcaldesses de Sucs. Tot plegat acabaria atorgant al poble arrelament i engranatge en l'evolució socioeconòmica agrícola de Catalunya durant la segona meitat del segle xx, sobretot a Lleida, atès que Sucs hi pertanyia com a pedania.

Quant a l'estructura urbana, es va optar per un teixit reticular uniforme format per illes de cases amb corral i amb un eix central a partir de la plaça del poble. Hi havia una dita que es feia anar i que definia les intencions de la gent del poble: “Al observador forastero hay que darle una impresión, al colono que lo habita hay que darle un ambiente”.

Durant els primers anys del desenvolupament urbanístic, al poble no hi havia ni aigua potable, ni clavegueram ni xarxa elèctrica, una situació que va fer que alguns dels nous pobladors decidissin marxar perquè no es van veure amb cor de seguir end-

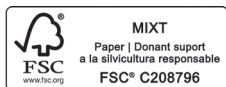
Amb la col·laboració
de l'EMD de Sucs

© del text: Marina Pifarré Rovira, 2026
© del pròleg: Juan Cal Sánchez, 2026
© de l'epíleg: Antoni Gelonch Viladegut, 2026
© de les fotografies: els autors, arxiu familiar dels autors, 2026
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2026
Sant Salvador, 8 — 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: març de 2026
ISBN: 978-84-1303-693-9
DL: L 47-2026
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L
www.bobala.cat

— imprès a **lleida** —

Paper certificat pel Forest Stewardship Council®

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.